

Ο Μαύρος Σεπτέμβρης του 1955

/ Πεμπτούσια

της Στυλιανής Καλεντάκη, Αρχαιολόγου

Πόσοι άραγε από μας έχουν διαβάσει ή έστω έχουν ακούσει κάτι για τα γεγονότα της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου του 1955, που συνέβησαν σε βάρος της Ελληνικής Κοινότητας της Κωνσταντινούπολης;

Ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα καταπατήθηκαν, σπίτια καταστράφηκαν και Ναοί βεβηλώθηκαν, στο όνομα του εθνικού μίσους, του θρησκευτικού φανατισμού και του οικονομικού φθόνου. Τα γεγονότα αυτά σήμαναν την αρχή του τέλους της Κοινότητας των Ρωμιών της Πόλης.

Ο Πατριάρχης Αθηνών προσεύχεται μπρος στην αναποδογυρισμένη Αγία Τράπεζα της Πόλης

«Έάλω η Πόλις»...

Το 1954-55, όταν ξέσπασε το Κυπριακό ζήτημα, άλλαξε απότομα και ριζικά το έως τότε θετικό κλίμα μεταξύ της Αθήνας και της Άγκυρας και προκλήθηκαν αλληπάλληλες κρίσεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η ένταση αυτή δεν άφησε ανεπηρέαστο το Ελληνορθόδοξο στοιχείο της Τουρκίας. Η τουρκική διπλωματία ήταν αποφασισμένη να χρησιμοποιήσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Ελληνορθόδοξη μειονότητα ως μοχλό πίεσης εναντίον της Ελλάδας στο θέμα της Κύπρου.

Οι απειλητικές διαθέσεις των Τούρκων εκδηλώθηκαν με τον πλέον απροκάλυπτο τρόπο στις αρχές του Σεπτεμβρίου 1955, όταν η Τριμερής Διάσκεψη για το Κυπριακό (Ελλάδα, Βρετανία, Τουρκία) στο Λονδίνο, σε επίπεδο Υπουργών Εξωτερικών, έβαινε προς ναυάγιο. Στις 6 Σεπτεμβρίου 1955 διοργανώθηκαν στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη διαδηλώσεις υπέρ των τουρκικών αξιώσεων στο Κυπριακό από διάφορες εθνικιστικές και παρακρατικές οργανώσεις. Παράλληλα εξερράγη βόμβα στον κήπο που βρίσκεται ανάμεσα στο σπίτι που γεννήθηκε ο Κεμάλ Ατατούρκ και το τουρκικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης. Η είδηση δημοσιεύτηκε, την ίδια ημέρα, στον Τύπο της Κωνσταντινούπολης, δίνοντας έτσι το έναυσμα στις οργανωμένες ομάδες να αρχίσουν τις βιαιοπραγίες εναντίον των Ρωμιών. Την έναρξη των βιαιοτήτων, παρακολουθούσαν και συντόνιζαν μέσα από αυτοκίνητα, ο Μεντερές και οι αξιωματικοί της κυβέρνησής του.

Κατεστραμμένα καταστήματα, διαλυμένα προϊόντα και πεζοί στα σκαλάκια (Γιουμτσέκ Καλντιρίμ)

Image not found or type unknown

Κατεστραμμένα καταστήματα, διαλυμένα προϊόντα και πεζοί στα σκαλάκια (Γιουμτσέκ Καλντιρίμ)

[© Κληρονόμοι Δημητρίου Καλούμενου / Διπλωματικό και Ιστορικό Αρχείο ΥΠΕΞ].

Η στρατηγική της επίθεσης ήταν συστηματική και διεξαγόταν κατά τρία κύματα ομάδων των 15 ως 50 ατόμων. Κάθε ομάδα είχε τους δικούς της καταλόγους με σπίτια και καταστήματα που έπρεπε να καταστρέψει. Το πρώτο κύμα των ομάδων γκρέμιζε πόρτες, διέλυε προθήκες και μεταλλικά ρολά. Το δεύτερο ορμούσε και πετούσε στο δρόμο αντικείμενα, τρόφιμα, ρουχισμό ή έσπαγε χρηματοκιβώτια. Το τρίτο κύμα ολοκλήρωνε το έργο της κατάστροφης. Την ασφαλτο στους κεντρικούς δρόμους την κάλυπτε σε ύψος μισού μέτρου ένα στρώμα από τα διάφορα κινητά περιουσιακά στοιχεία (έπιπλα, τρόφιμα κ.α.).

Η νύχτα της 6ης Σεπτεμβρίου θα μείνει για πάντα χαραγμένη στη μνημη μου. [...] Το βράδυ εκείνο ακούσαμε μια βοή από την απέναντι πλευρά, του Κεράτιου. Η βοή πλησίαζε. Καταλάβαμε ότι ήταν Τούρκοι που φώναζαν και κλειστήκαμε στο σπίτι.

Έφθαναν έξω από την πόρτα μας. Δοκίμασαν να τη σπάσουν. [...] Βγήκαμε στους δρόμους. Αυτοί έσπαζαν τα πάντα, ακόμα και τα κουφώματα του σπιτιού, με κασμάδες. Παίρνανε μαζί τους ό,τι τους άρεσε. Πήγαμε παρακάτω, στην άλλη γειτονιά, του πεθερού μου. Οι Τούρκοι είχαν περάσει και από εκεί. Τα 'χαν κάνει ρημαδιό. Γυρίσαμε σπίτι και κλαίγαμε τη μοίρα μας. Η ζωή μας στην Πόλη τελείωσε εκείνη τη νύχτα. Τα μαζέψαμε και φύγαμε. Κανείς δεν νοιάστηκε για μας. Ας είναι καλά ο Θεός.

(Σωτ. Μισαηλίδης, αυτόπτης μάρτυρας)

Μέσα σε λίγες ώρες, σαράντα πέντε Ελληνικές Κοινότητες είχαν δεχτεί βίαιες επιθέσεις με εμπρησμούς και βανδαλισμούς· τα σπίτια, τα καταστήματα, οι Εκκλησίες, τα κοιμητήρια, είχαν μετατραπεί σε ερείπια. 16 ομογενείς έχασαν τη ζωή τους, ενώ 200 γυναίκες έπεσαν θύματα βιασμού. Κατά τη διάρκεια των θλιβερών αυτών επεισοδίων καταστράφηκαν 73 Ορθόδοξοι Ναοί, 8 αγιάσματα, 2 Μονές, 26 ελληνόφωνα σχολεία, 5 ελληνικοί μορφωτικοί και αθλητικοί σύλλογοι, 1004 σπίτια, 4348 καταστήματα, 26 φαρμακεία, 21 εργοστάσια και 110 ξενοδοχεία και εστιατόρια.

Κατεστραμμένα καταστήματα, διαλυμένα προϊόντα και πεζοί στα σκαλάκια (Γιουμτσέκ Καλντιριμί)

Image not found or type unknown

Κατεστραμμένα καταστήματα, διαλυμένα προϊόντα και πεζοί στα σκαλάκια (Γιουμτσέκ Καλντιριμί) [© Κληρονόμοι Δημητρίου Καλούμενου / Διπλωματικό και Ιστορικό Αρχείο ΥΠΕΞ].

Όπως αποδείχτηκε στα τουρκικά δικαστήρια μετά από μερικά χρόνια, τη βόμβα στη Θεσσαλονίκη είχαν τοποθετήσει ο κλητήρας του τουρκικού προξενείου και ένας μουσουλμάνος φοιτητής από την Κομοτηνή, ο οποίος ενεργούσε κατ' εντολή του τουρκικού προξενείου.

Η τουρκική κυβέρνηση Μεντερές, όχι μόνο προσπάθησε να αποκρύψει την εμπλοκή της στα γεγονότα του Σεπτεμβρίου, όχι μόνο δεν αποζημίωσε τους πληγέντες, αλλά σκλήρυνε την πολιτική της σε βάρος της Ελληνορθόδοξης μειονότητας. Κάθε πολιτιστική εκδήλωση, ακόμα και η χρήση της ελληνικής γλώσσας σε δημόσιους χώρους, χαρακτηρίστηκε ως αντιτουρκική ενέργεια. Αυθαίρετα κατηγορήθηκαν και απελάθηκαν πολλοί Ρωμιοί της Πόλης. Ανάμεσα τους αξίζει να αναφερθεί ο επίσημος φωτογράφος του Οικουμενικού Πατριαρχείου Δημήτριος Καλούμενος, που τράβηξε περίπου 1500 φωτογραφίες με τις βιαιοπραγίες της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου -ένα μοναδικό αρχειακό υλικό για οσα συνέβησαν τότε.

Εσωτερικό εκκλησίας μετά την «περιποίηση...» των Τούρκων...

Image not found or type unknown

Εσωτερικό εκκλησίας μετά την «περιποίηση...» των Τούρκων...

Όπως αναμενόταν, ο φόβος και ο πανικός κυριάρχησαν στους κόλπους της Ελληνορθόδοξης Κοινότητας ύστερα από το βαρύ πλήγμα των Σεπτεμβριανών. Ξαφνικά δημιουργήθηκε στην Πόλη μία ψυχολογία εξόδου και ένας, όλο και

αυξανόμενος αριθμός Ελληνορθόδοξων αρχισε να εγκαταλείπει την Τουρκία...

Βιβλιογραφία:

—Αλ. Αλεξανδρής, Ελληνορθόδοξη μειονότητα στην Τουρκία, Ι.Ε.Ε, τ. ΙΣΤ, Αθήνα 2000, 510-512.

—Σπ. Βρυώνης Ο μηχανισμός της καταστροφής. Το τουρκικό πογκρόμ της 6ης-7ης Σεπτεμβρίου 1955 και ο αφανισμός της Ελληνικής Κοινότητας της Κωνσταντινούπολης (μτφρ. Λ. Γιαννακουδάκης), Αθήνα 2007.

Πηγή: Τριμηνιαίο Περιοδικό, Ιεράς Μητροπόλεως Γορτύνης και Αρκαδίας, Εν Εσόπτρου, τ.3ο, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2007